

Συνταγματικό Δίκαιο

Ενότητα 3: Δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Δικαστικός έλεγχος της (αντι)συνταγματικότητας των νόμων

Ως συστατικό του κράτους δικαίου και ειδική
εγγύηση τήρησης του Συντάγματος

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Αναδρομή στα δύο προηγούμενα μαθήματα.
2. Η αρμοδιότητα του δικαστή να ελέγχει τον νόμο με κριτήριο το Σύνταγμα.
3. Θεμελίωση.
4. Χαρακτηριστικά του ελέγχου.

Σκοποί ενότητας

- Να εξειδικεύσουμε ένα συστατικό στοιχείο του κράτους δικαίου: το δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας των Νόμων.
- Να κατανοήσουμε τη λειτουργία αυτού του ελέγχου ως:
 - Ειδικής εγγύησης τήρησης του Συντάγματος και
 - Συνιστώσας της συνταγματικής δημοκρατίας ως ‘μικτού’ Πολιτεύματος.
- Να διακρίνουμε τα χαρακτηριστικά του ελέγχου αυτού στην Ελλάδα.

Αναδρομή στα δύο προηγούμενα μαθήματα.

Το συνταγματικό κράτος ως κράτος δικαίου

- Η συνταγματική δημοκρατία ως ‘μικτό πολίτευμα’:
 - οι περιορισμοί της εξουσίας και οι αμοιβαίοι έλεγχοι (checks and balances).
- Κράτος του Νόμου ≠
- Κράτος Δικαίου.
 - Τυπικού και ουσιαστικού.

κράτος του Νόμου

«Λέγεται δε ούτως το κράτος εκείνον, εις το οποίον η διοικητική λειτουργία καθ' εαυτήν και εις πάσαν περίπτωσηιν,... υπόκειται εις τον νόμον, προωρισμένη μόνον να “εκτελή” τας πράξεις αυτής”. Αλ. Σβώλου, ΣυντΔικ., (1934) σ. 319.

«Το “κράτος του νόμου” αποβλέπει εις την έξαρσιν της υπεροχής της νομοθετικής εξουσίας απέναντι της Διοικήσεως».

“κράτος δικαίου” αποβλέπει **Και** στην προστασία της νομικής θέσης των ατόμων.

Το 'κράτος δικαίου' ως συνταγματικό κράτος

- Αναγνώριση της αυξημένης τυπικής ισχύος του Συντάγματος.
- **ΟΛΕΣ** οι κρατικές εξουσίες υποτάσσονται στο Σύνταγμα.
 - Οφείλουν να ενεργούν εντός ορίων, που καθορίζει το Σύνταγμα και
 - Οι αποφάσεις τους είναι ισχυρές **μόνον εφόσον** δεν αντιτίθενται σε διατάξεις του Συντάγματος.

**Η αρμοδιότητα του δικαστή να
ελέγχει το νόμο με κριτήριο το
Σύνταγμα**

Η νομολογιακή θεμελίωση

ΑΠ 198/1847:

- «Τα δικαστήρια είναι αρμόδια να «εξετάσουν αν τα ως νομοθετικάί πράξεις καθυποβαλλόμενα έγγραφα φέρουσι νομοθετικόν χαρακτήρα αλλά δεν είναι αρμόδια να εξελέγξουν τας τοιαύτας πράξεις ως προς το περιεχόμενον τους».
 - ΑΠ 23/1897: «Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης».
- «όταν διάταξις νόμου αντίκειται εις το Σύνταγμα, ως μεταβάλλουσα δι απλού νομοθετήματος θεμελιώδη διάταξη αυτού ... δικαιούται το δικαστήριον να μη εφαρμόζη αυτήν εν τω θέματι περί ου δικάζει...».

Θεμελίωση στο δικαίωμα αντίστασης

ΑΠ (Β' τμήμα) 169/1893:

- Απόρρητο των επιστολών (ά 20 Σ 1864).
- έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων.
- Η παραβίαση του Συντάγματος ως λόγος αναίρεσης.
- Στην αγόρευση του ο ΕισΑΠ Δ. Τζιβανόπουλος θεμελιώνει την άσκηση του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων στο δικαίωμα αντίστασης.

Φύση του συντάγματος & την κοινή λογική:

- Τζιβανόπουλος: θα ήταν άτοπο να γίνεται έλεγχος με βάση και τις λεπτομέρειες της νομοθεσίας, αλλά να αποκλείεται ο έλεγχος με βάση το ίδιο το θεμέλιό της.
- Νομική υπεροχή του Συντάγματος έναντι των κοινών νόμων.
 - Στην κορυφή των κανόνων δικαίου.
 - Αναθεώρηση με ειδική διαδικασία και από ειδικό όργανο.

Η ρητή πρόβλεψη (1927)

άρθρο 5 Σ 1927

«Η δικαστική εξουσία ασκείται υπό δικαστηρίων ανεξαρτήτων υποκειμένων μόνον εις τους νόμους. Αι δικαστικάί αποφάσεις εκδίδονται και εκτελούνται εν ονόματι της ελληνικής δημοκρατίας».

Προστέθηκε ερμηνευτική δήλωση:

«Η αληθής έννοια της διατάξεως είναι ότι τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμον, ούτινος το περιεχόμενον αντίκειται προς το Σύνταγμα».

Θεμελίωση του ελέγχου συνταγματικότητας

- Στον αναγκαστικό χαρακτήρα και την υπεροχή του Συντάγματος.
 - Ειδική εγγύηση τήρησης του Συντάγματος.
- Στον συνταγματικό πατριωτισμό των δικαστών και το δικαίωμα αντίστασης.
- Έκφανση κράτους δικαίου.
- Ά 93 παρ 4 Σ: τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.

Νομιμοποίηση της συνταγματικής δικαιοσύνης και ενστάσεις (1 από 2)

1) Λαϊκή κυριαρχία:

- α. Ένσταση: Η υπεροχή του νομοθέτη (Κοινοβουλίου) – Ο νόμος ως εκδήλωση της γενικής βούλησης.
- β. Εγγύηση της λαϊκής κυριαρχίας στην πρωταρχική ή συντακτική της εκδήλωση.

2) Διάκριση των λειτουργιών:

- α. Ένσταση: Διείσδυση του δικαστή στις αρμοδιότητες του νομοθέτη.
- β. Αντιστάθμισμα στην παντοδυναμία της εκάστοτε κυβερνητικής πλειοψηφίας.

Νομιμοποίηση της συνταγματικής δικαιοσύνης και ενστάσεις (2 από 2)

3) Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων:

α. Η **εγγυητική** σημασία του δικαστικού ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων.

β. Ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας ως σημείο έντασης μεταξύ της διαδικαστικής νομιμοποίησης (**πλειοψηφική αρχή**) και της ουσιαστικής νομιμοποίησης (**θεμελιώδη δικαιώματα**).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χαρακτηριστικά του ελέγχου

Διάχυτος
Παρεμπίπτων
Συγκεκριμένος
Δηλωτικός

Διακρίσεις του δικαστικού ελέγχου συνταγματικότητας

1. Συγκεντρωτικός ή διάχυτος.
2. Δηλωτικός ή ακυρωτικός.
3. Συγκεκριμένος ή αφηρημένος.
4. Παρεμπίπτον ή κύριος.

Κατασταλτικός δικαστικός έλεγχος

- **ά 93 παρ 4 Σ:**

«Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα».

- **87 παρ 2 Σ:**

«Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος».

Χαρακτηριστικά δικαστικού ελέγχου

93 παρ 4 Σ

«Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα».

- Όλα τα δικαστήρια, όλων των βαθμίδων και των δικαιοδοσιών (διάχυτος και παρεμπίπτων έλεγχος).
- Αυτεπαγγέλτως (υποχρεούνται), αλλά και βάσει νομικού ισχυρισμού διαδίκου, που μπορεί να αποτελέσει και λόγο ακύρωσης κανονιστικής ή ατομικής δ.π.
- Να μην εφαρμόζουν, όχι να ακυρώνουν (συγκεκριμένος και δηλωτικός έλεγχος).
- Νόμο = και τυπικό και ουσιαστικό.
- Που το περιεχόμενό του (ουσιαστική αντισυνταγματικότητα).
- Είναι αντίθετο = έλεγχος αντίθεσης, όχι συμφωνίας (κανονιστικές συνέπειες για τα όρια ελέγχου).
- Προς το Σύνταγμα, αλλά και προς ΕΣΔΑ και ενωσιακό (ά 28 Σ).

Διάχυτος έλεγχος

- ❑ **Όλα τα δικαστήρια όλων των βαθμών και δικαιοδοσιών:**
 - ❑ Με αφορμή τις υποθέσεις που ανήκουν στη δικαιοδοσία τους.
 - ❑ Για τις ανάγκες των υποθέσεων αυτών.
 - ❑ Αεδικασμένο inter pares.

Συγκεκριμένος έλεγχος

- ❖ Το ζήτημα της συνταγματικότητας τίθεται μετά από αίτημα διαδίκου, που ζητά να προστατευτεί συγκεκριμένη νομική του κατάσταση από την εφαρμογή νόμου (που θίγει συνταγματικά δικαιώματά του).
- ❖ Ο δικαστής της συνταγματικότητας καλείται να αποφανθεί λαμβάνοντας υπόψη του τη συγκεκριμένη κατάσταση του προσώπου.
- ❖ Ο έλεγχος υπακούει σε μια λογική υποκειμενική.

Παρεμπίπτων

- ❑ Το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας **δεν** είναι το κύριο αντικείμενο μιας ειδικής δίκης, αλλά τίθεται παρεμπιπτόντως στο πλαίσιο μιας οποιασδήποτε δίκης ανοικτής σε οποιοδήποτε δικαστήριο.
- ❑ Η κρίση περί (αντι)συνταγματικότητας δεν τίθεται στο διατακτικό, αλλά στο **σκεπτικό** της απόφασης.
- ❑ **Εξαίρεση**: το ΑΕΔ.

Δηλωτικός

- Έννομη συνέπεια = παραμερισμός της συνταγματικής διάταξης.
 - Μη εφαρμογή στη συγκεκριμένη υπόθεση.
 - Όχι ακύρωση.
 - ☞ διάταξη εξακολουθεί να ισχύει.
 - ☞ εξαίρεση: **Άρθρο 100: (Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο)**
«1. Συνιστάται Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο στο οποίο υπάγονται: ε) Η άρση της αμφισβήτησης για την **ουσιαστική αντισυνταγματικότητα** ή την έννοια διατάξεων τυπικού νόμου, αν εκδόθηκαν γι' αυτές αντίθετες αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου».
- από δηλωτικός = ακυρωτικός.
 - με erga omnes ισχύ το αποτέλεσμα.

Αποκλείονται του ελέγχου (1 από 2)

Ένας κύκλος κρατικών αρμοδιοτήτων και πράξεων άμεσων οργάνων του κράτους που **ΔΕΝ** υπόκεινται σε συνταγματικό έλεγχο:

- Οι αμφισβητήσεις που αφορούν πράξεις ή αποφάσεις (ή και παραλείψεις) της Βουλής:
 - που δεν ανάγονται στην άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας, π.χ.
 - Η απόφαση εκλογής ΠτΔ.
 - Η χορήγηση χάρης σε καταδικασθέντα από το Ειδικό Δικαστήριο υπουργό.
 - Απόφαση συγκρότησης εξεταστικής επιτροπής κ.ά.

Αποκλείονται του ελέγχου (2 από 2)

- Πράξεις του Προέδρου της Δημοκρατίας ως άσκηση των ρυθμιστικών του αρμοδιοτήτων, π.χ.
 - διάλυση Βουλής.
 - προκήρυξη εκλογών.
 - διορισμός πρωθυπουργού κ.ά.
- Κυβερνητικές πράξεις.
- Πράξεις που αφορούν τις σχέσεις κυβέρνησης και Βουλής.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας.

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια
Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Βιβλιογραφία

(1 από 2)

Ε. Βενιζέλου, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή, 2008.

<http://search.lib.auth.gr/Record/927721>

Α.Μανιτάκη, Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ . Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

<http://search.lib.auth.gr/Record/488964>

Α. Μανιτάκη, Κράτος Δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1994. <http://search.lib.auth.gr/Record/223511>

Βιβλιογραφία

(2 από 2)

- Κ. Μαυριά, Συνταγματικό Δίκαιο, 4^η εκδ., Αντ. Σάκκουλα, 2005. <http://search.lib.auth.gr/Record/524892>
- Α. Ι. Σβώλου, Συνταγματικό Δίκαιον, Αθήναι: Πυρσού, 1934. <http://search.lib.auth.gr/Record/497148>
- Δ. Τσάτσου, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α' και Β', εκδ. Α. Σάκκουλα, 1993.
<http://search.lib.auth.gr/Record/226145>
- Κ. Χρυσόγονου, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008.
<http://search.lib.auth.gr/Record/962216>

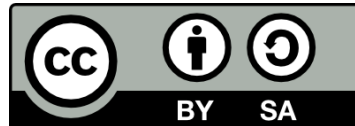
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λίνα Παπαδοπούλου
«Συνταγματικό Δίκαιο, Δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των
νόμων». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS222/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

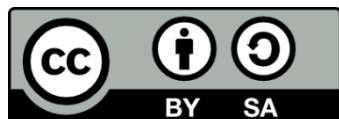
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Βασιλική Κόκοτα
Θεσσαλονίκη, 05/03/2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

